

Brugs uurtje:

dialectzorg in de praktijk

De heemkundige kring Brugs Ommeland / Maurits Van Coppenolle heeft al bijna dertig jaar ervaring met het werken met dialecterfgoed. Hoog tijd dus om hun methode en verzamelde expertise te delen met andere heemkundigen. Plan je activiteiten rond dialecterfgoed? Doe hier dan inspiratie op en laat ons het resultaat weten via consulenten@heemkunde-vlaanderen.be

Brugs Ommeland/Koninklijke Heemkundige Kring Maurits Van Coppenolle dankt haar naam aan de volkskundige Maurits Van Coppenolle (1910-1955). Hij was in de jaren 1930-55 een belangrijke bezieler van de volkskunde in het Brugse. De kring werd in 1958 opgericht in nagedachtenis van zijn werk en zijn persoon.

Bijna 30 jaar geleden startte Brugs Ommeland/Koninklijke Heemkundige Kring Maurits Van Coppenolle met een activiteit waarbij de zorg voor het dialect centraal staat. In dit artikel willen we schetsen hoe de heemkundige kring daarbij te werk is gegaan en hoe zij vandaag nog steeds actief dit dialecterfgoed beschermt. We beschrijven de manier waarop alles tot stand kwam, welke methode gehanteerd wordt en hoe een bescherming op langere termijn wordt gegarandeerd.

1. Ontstaan van de Werkgroep Brugs Dialect

Lange tijd bleef de werking van Brugs Ommeland/Koninklijke Heemkundige Kring Maurits Van Coppenolle zeer klassiek. Voordrachten, tentoonstellingsbezoeken en wandelingen wisselden elkaar af. In 1984 werd de werking van de kring algemeen aangepakt: het bestuur werd verjongd en voortaan zouden werkgroepen opgericht worden die specifiek een volkskundig onderwerp zouden onderzoeken en methodes uitwerken om het gestelde doel

te bereiken. De eerste werkgroep was de “Werkgroep Karel De Wolf”. De bijzondere opdrachten van deze werkgroep waren het bestuderen van het Brugs dialect en het uitwerken van een methode om het dialect in stand te houden en te versterken.

De naam van de werkgroep werd geïnspireerd op de figuur van Karel De Wolf (1883-1948), een bekende Brugse apotheker die gedurende gans zijn leven Brugse woorden, uitdrukkingen en grammatica op apothekersbriefjes noteerde met de bedoeling een Brugs woordenboek uit te geven. In zijn nalatenschap bevonden zich enkele duizenden “pilenbriefjes” volgeschreven, allemaal alfabetisch gerangschikt. Na zijn overlijden werd alles in dozen opgeborgen. Karel De Wolf schreef ook vertellingen en een kerstspel. Bij gelegenheid van een herdenking van zijn 100-jaar geboorte voerde de heemkring op 19 december 1983 dit kerstspel op. Na de vertoning sprong de zoon van Karel De Wolf op het podium en vroeg wanneer de heemkundige kring eens zou starten met “iets” te doen voor ons dialect. De heemkundige kring had de boodschap begrepen en richtte de werkgroep Karel De Wolf op.

Het was in 1984 niet evident dat het dialect een ruime belangstelling genoot. Het Algemeen Nederlands was in volle opmars. Was er wel interesse voor ons dialect? De werkgroep zou een plan opmaken met een visie van 20 jaar om te eindigen met het uitgeven van een Brugs woordenboek. Op 13 oktober 1985 veranderde de naam naar Werkgroep Brugs Dialect. In die beginperiode stonden drie vragen centraal:

1. Is er nog belangstelling voor het dialect en voor het Brugs dialect?
2. Welke methodes kunnen we gebruiken om ons dialect te promoten?
3. Hoe moeten we archiveren en hoe bewaren we het dialect voor het nageslacht? Durven wij een woordenboek uitgeven?

2. Is er nog belangstelling voor het dialect en voor het Brugs dialect?

Om te testen of er wel belangstelling voor het Brugse dialect was, gaf de werkgroep een boek uit in het Brugs dialect. “Vijfentwintig jaar Brugsche Krabbels” was een dialectrubriek van Albert Van de Voorde in een lokale krant. Wekelijks schreef hij een artikel in het Brugs Handelsblad. Het waren allemaal anekdotes en verhalen die hij zelf beleefd had. De heemkundige kring drukte het boek op 500 exemplaren en die waren in enkele weken verkocht. Het Brugs dialect leefde nog en er was duidelijk nood aan publicaties. Enkele jaren later volgde een tweede boek “ ’n Dreupel teenegoare”¹ over pintnamen, herbergen en brouwerijen in Brugge omstreeks de eeuwwisseling (1900). Eveneens gingen de 500 exemplaren snel de deur uit. Het zag er goed uit voor het Brugs dialect.

Het enthousiasme voor het dialect werd getoetst met een nieuw initiatief. Karel De wolf schreef enkele boeken in het Brugs over het “Brugsch Volk”. De heemkundige kring vond Fernand Etienne bereid om uit die werken te lezen, wel met de typische Brugse uitspraak. (voor klankfragment via Wikipedia “Brugge/Brugs Uurtje/Fernand Etienne”, 8/11/1992) en dit gedurende vier zondagochtenden per jaar. De werkgroep kon terecht in Het Leerhuis, een privaat cultureel centrum in de Brugse binnenstad. In 1988 verhuisden wij naar het Oud Handbogenhof, Bалиestraat 6 te Brugge.

Luisteren in het Oud Handbogenhof tijdens een Brugs Uurtje in november 2009. Foto: Ewald Vancoppenolle

Ondanks enkele oproepen in ons ledenblad groeide het initiatief niet en waren wij verplicht iets anders te bedenken. Het was onmogelijk de toehoorders te blijven boeien met het voorlezen uit het boek “Brugsch Volk”. Het boek geraakt op een bepaald moment ook letterlijk uitgelezen. Het voorlezen startte op 10 oktober 1984 en viel een jaar later stil. Na een brainstorm werd beslist viermaal per jaar in Het Leerhuis in Brugge van 11 tot 12 uur iemand interviewen met een vooropgesteld thema. Deze volkskundige bijeenkomsten kregen de naam “Brugs Uurtje”. Die naam klinkt nu in Brugge als een lokroep om Brugs te blijven spreken.

3. Welke methodes kunnen we gebruiken om ons dialect te promoten?: Het Brugs Uurtje

Fernand Etienne had op 12 april 1987 zijn eerste babbel met vishandelaar Ryckier, die sprotvisjes meebracht. De aanwezigen konden luisteren en de visjes oppeuzelen. Met de nodige informatie via ons ledenblad en de pers kwamen gemiddeld 50 mensen luisteren naar ons Brugs Uurtje. Aanvankelijk dachten wij te werken met meerdere Brugelingen in één sessie maar dat lukte niet omdat onze klankinstallatie onvoldoende was.

Brugs Uurtje met zuster Cecile Claeys en vlnr. moderator Johan Willems, organisator Ewald Vancoppenolle en medewerkers Ronny Vanaelst en Jacques Naessens in november 1995

Tot november 1993 werkten wij met vertellers over volgende thema's: De Heilige Bloedprocessie, onze Brugse mei-foor, voetbalclubs Club en Cercle, de collegetijd, de kerksuisse, toneelverenigingen, tabak, kermiskramen, enz.² Maar de thema's geraakten uitgeput en de heemkundige kring moest het geweer van schouder veranderen.

Bij de jaarlijkse tussenevaluatie werd voorgesteld om één persoon zijn levensverhaal te laten vertellen. Dit had onmiddellijk succes. Onze toehoorders waren steeds benieuwd om te weten welke vrijwillige Bruggeling in het volgend Brugs Uurtje leuke en soms pikante anekdotes kwam vertellen. Dat sommigen een loopje namen met de waarheid zal niemand verbazen. Vanaf het eerste Brugs Uurtje op 10 oktober 1984 tot eind 2013 hebben onze moderators met 136 Bruggelingen gebabbeld.

Het schema voor het interview werd vastgelegd. Na een korte inleiding zijn onze toehoorders benieuwd naar de familiale situatie en hebben zij veel belangstelling voor de jeugdijaren. Dit is een klassiek gegeven om eigen jeugdherinneringen op te vissen en vooral te vergelijken. Reacties als "dat hebben wij ook beleefd" waren schering en inslag. Bij het volgende aspect peilde de moderator naar het beroepsleven. Soms hoorden wij verhalen van 12 ongelukken en 13 stielen. Uit de gesprekken noteerden we veel uitdrukkingen die ons totaal onbekend waren en die wij later in ons woordenboek opnamen. Het valt moeilijk te controleren of er veel of weinig fantasie naar boven komt. Sommigen overdrijven in hun verhalen, maar als ze leuk zijn en vooral spontaan, was het plezier verzekerd. Ook nu nog moet de moderator soms het gesprek sturen zodat de babbel niet stil valt.

Brugs Uurtje met moderator Nico Blontrock en ex-binnenschipper Gerard Van Hecke in december 2006

Op 9 maart 2008 organiseerde de heemkundige kring als prelude voor Airbag 08 en in samenwerking met het Cultuurcentrum van de stad Brugge een speciaal uurtje met als thema "het accordeon te Brugge". Drie bekende Brugse accordeonisten uit Brugge Charles Maeyaert, François Blicck en Etienne Hennebo hadden met onze moderator Nico Blontrock een geanimeerd gesprek. Het aantal Bruggelingen dat onze dialectmomenten volgt, bedraagt ongeveer 100 per bijeenkomst.

4. Hoe moeten we archiveren en hoe bewaren we het dialect voor het nageslacht?

Hoewel het Brugs Uurtje ontstond vanuit de wens om het dialect te behouden, was er tegelijk ook een grote zorg om de inspanningen niet te beperken tot eenmalige manifestaties. Het documenteren van de activiteit zou meteen ook toelaten om de interviews als bronnenmateriaal voor de studie van het Brugse dialect te gebruiken.

De eerste Brugs uurtjes werden niet op band opgenomen. Vanaf 12 november 1989 werd Brugs Uurtje op band opgenomen en vanaf 9 oktober 2008 op dvd. Zo blijven ze een belangrijk studiemateriaal voor later onderzoek.

In het begin van het derde millennium, 2001 kon elke Bruggeling eindelijk zijn dialectwoordenboek aanschaffen. Aan het samenstellen ervan ging een lange weg vooraf. In West-Vlaanderen hadden enkele centrumsteden reeds hun eigen woordenboek. Aan initiatieven in Brugge had het nooit ontbroken. Achiel Van Acker verzamelde Brugse uitdrukkingen en gezegden. Albert Van de Voorde schreef Brugse krabbels in het Brugs Handelsblad en dokter William De Groote schreef over Brugse voetbalzotten en humor in de geneeskunde. In 1993 kreeg de werkgroep een onderafdeling die zich nu zou focussen op een Brugs woordenboek: werkgroep Brugs woordenboek. Aanvankelijk onder de coördinatie van André Vanhulle en later van Jacques Naessens.

Via een oproep in de lokale krant gingen we op zoek naar medewerkers en taalspecialisten. De werkgroep zou 8 jaar elke donderdag en zondagvoormiddag de woorden wikken en wegen. Wij hebben bewust gekozen voor native speakers. Een Bruggeling is iemand die een Brugse vader en moeder heeft en zijn jeugd in onze stad heeft doorgebracht. Enkel dan kwam iemand in aanmerking voor de werkgroep.

De werkgroep Brugs Woordenboek op 3 december 2003 voor de Sint-Trudoabdij te Male: de helden van ons woordenboek: 1° rij vlnr.: Therèse Cornille (+), Rosa Derbaix (+), Jenny Ramon (+), Jacques Naessens, Yvette Planckaert (+), Louise Schaeverbeke, Gilberte De Volder 2° rij vlnr.: Ewald Vancoppenolle, Marcel Dhoore, Margriet Blomme, Guido Decq (+), André Vermeersch, Roger Mestdagh (+), Walter Roose

De hamvraag werd: Wat is Brugs? Dit is de moeilijkste opdracht bij het samenstellen van een dialectwoordenboek. Na overleg werd overeengekomen dat 6 basisprincipes zouden worden gebruikt om te bepalen of iets Brugs kan beschouwd.

1. Het staat in Van Dale als gewestelijk.
2. De uitspraak is verschillend met het algemeen Nederlands.
3. Het woord heeft in Brugge een andere betekenis als in Van Dale.
4. Het dialectwoord komt nergens anders voor.
5. De letters C en H komen in het Brugs niet voor.
6. In Brugge bestaan 3 verschillende uitspraakvarianten (parochiedialect).

Het vastleggen van onze woorden gebeurde voor een commissie die als een soort vierschaar optrad. Elk woord werd gewikt en gewogen en moest na controle van 6 basisprincipes door een derde van de groep als Brugs bestempeld. De boeken van Ka-

rel De Wolf, Achiel Van Acker, Dokter William De Groote, Blauwet, De Bo's *Westvlaamsch Idioticon* en *Loquela* van Guido Gezelle werden geraadpleegd. Vergeten wij de tientallen lijstjes van ijverig meewerkende Bruggelingen niet.

Vooraf werd advies ingewonnen van professoren Johan Van Iseghem en Johan Taeldeman. In de eindfase maakte Bert Capelle het 'spelwerk'.

Het boek werd gedrukt op 1500 exemplaren en is nu alleen nog verkrijgbaar in onze antiquariaten.

Gaandeweg werd deze methode bijgeschaafd. Zo kon het bestaan van de 3 verschillende uitspraakvarianten helaas niet wetenschappelijk vastgelegd worden. Dat zal in de nabije toekomst bijna onmogelijk worden omdat alle dialecten in West-Vlaanderen naar elkaar toegroeien en zullen resulteren in een regiotaal of regiodialect. Zogenaamde volwaardige West-Vlaamse woordenboeken bestaan tot op vandaag echter niet omdat elk dialect nu nog veel eigenheden heeft en dit is de kracht en de kleur van elk dialect. Een voorbeeld van zo'n typisch Brugs dialectwoord: nepmedicamenten of placebo's noemt de Bruggeling "komediecamenten"

Bij gelegenheid van 50 jaar Heemkundige kring Maurits Van Coppenolle, op 6 september 2008 gaf de kring een dubbel CD uit: "25 jaar Brugs Uurtje". Wij kozen 15 klankfragmenten uit om zo een blijvend getuigenis van de vele Brugse Uurtjes te bewaren.

Samenvattingen van de Brugse uurtjes verschijnen in ons ledenblad, in de kranten en in het tijdschrift "De Commeere".

Na bijna dertig jaar staan wij op een keerpunt en zoeken wij nieuwe initiatieven om onze dialect te promoten tegen de stroom in van mensen die menen dat dialect niet meer van onze tijd is. Aan plannen ontbreekt het niet.

Ewald Vancoppenolle

1 Betekent: de ene pint na de andere drinken